

Tipográfiai aprómunka

SZÖVEGELVÁLASZTÁS-KALANDOK HÁROM NAGY „NYOMDÁSZPROGRAMMAL”

Radó István

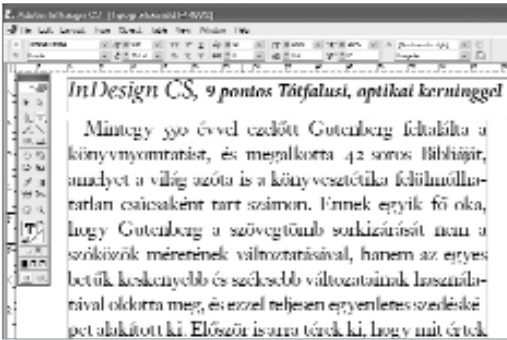
Amióta nyomtatott szövegszorosítás létezik az európai kultúrnyelveken, és a szövegeket egyenletes formájú hasábokba tereljük, azóta létező probléma az elválasztás mikéntje. Én még a 19. század második felében, Lipcsében tartott, német nyomdásztalálkozókön elfogadott ajánlásokon „nöttem fel”. Egykori mestereim még az ún. lipcsei soresési, sorkizárési és sorarányosító, illetve betűtípus-társító szabályokat tanították szigorúan követendőnek. E szabályok egyike-másika nem egyszer kényszerű módon alkalmazkodott az akkor elképzelhetetlennek és megváltoztathatatatlannak hitt ólomszedés formakészítési lehetőségeihez és követelményrendszeréhez. Nagyobb részük azonban – szerintem – még mindig állja az idő próbáját. (Hiszen még mindig sokan olvasunk!) Azután eljött a 20. század vége, és az emberi szellem megteremtette a mikroszámitógépet, melyet rövidesen követett a nyomdai formakészítés csendes forradalma, mely szó szerint sarkából fordította ki e hagyománytisztelő szakma majd minden szegletét. Hát igen, nincs mindig egyértelmű szabály most már az elválasztásokra sem.

Ezért azután örömmel olvastam e lap tavalyi számában Nagy Bence tollából a Mikrotipográfiai kalandozások című gondolatébresztő cikket, mely szép, választékos stílusával méltónak bizonyult az utóbbi időben szintén örvéndetesen megújuló lap esztétikai és szakmai színvonalához. Nem tagadom azért, hogy Nagy Bence írásának csak néhány állítását üdvözlöm, egynéhánnyal sajnos nem értek egyet. Valóban, szerintem is, korunkban a mikrotipográfia háttérbe szorult az általa tipografikának nevezett formakészítési irányzattal szemben. Ennek okát – szerintem – az újságok rosszértelmű „elbulvárosodásában” kell keresni, ahol az ízléstelenül bombasztikus grafikai-tipográfiai hatásokkal az egyébként értéktelen mondánivalót kiemelik. A gondolatjelek helyettesítése ún. divizekkel nem más, mint egyszerű tudatlanság és az intelligens korrektor hiánya. Minden szakmában garázdálkodik jó néhány százalék lelkiismeretlen kontár. Ez világlajosság.

Az elválasztásokról bővebben: Szó nincs „szilárd hiedelmekről” e téren. Én még azt tanultam, hogy minél hosszabb egy szöveghasáb, annál kevesebb egymást követő szóelválasztást szabad alkalmazni. A Magyar Grafika 15 cicerós hasábszélessége – az egykor tanultak szerint – nem enged meg kettőnél többet egymás alatt. Azt is tanultam még, hogy a szóelválasztások nehezítik, akadályozzák az olvasást, és ezáltal az érthetőséget, tehát nekünk nyomdászoknak az a küldetésünk, hogy a tartalomhoz találjuk meg a legméltóbb betű- és tipográfiai formát, és csakis azt alkalmazzuk – minél kevesebb elválasztással.

Ide illik egy – hajdan – elrettentő például szolgáló történet: Egykori nyomdászinas szövegszedési feladatot kapott. Ez akkoriban unalmas és fárasztó munka volt, no meg egy-egy hasáb végén a fennmaradó helyet el kellett ám osztani a többi szóköz között dursusszal, spáciummal, majd hajszállal. Ez utóbbi azonban éppen elfogyott. Mire mit tett az egykori inas? Nem zárta ki a sorokat, hanem ún. szabadsoros megoldást választva balra kizárta azokat. Így gyorsabb is volt, no meg egyszerűbb. Mestere meglátván a munkát, dühösen felkiáltott: – Mi ez, hiszen jobbról olyanok a sorok, mintha az ökörhu...-zását követnék? – Majd a szedőteremben elrettentésül mindenkinek megmutatta, hogy így nem szabad hasádba sort szedni! Később a lángoló arcú inasnak azért türelmesen elmagyarázta, hogy a hasábok egyenletes, egyforma sorai olvasás-ergonómiai okok miatt olyanok, amilyenek. Mert az olvasás az egyik megrögzött, konzervatív tevékenységünk. Az egyenetlen hosszúságú sorokat nehezebben olvassuk, és ezért nehezebb azok érthetősége is. (Ezt manapság néhány napilap eléggé el nem ítélhető módon szintén figyelmen kívül hagyja.)

Bevallom, hogy például megdöbbenve és elszörnyedve lettem az InDesign CS szövegkezelési lehetőségének azon darabjára, mely arra képes, hogy a sorok végén az elválasztójeleket kijebbn nyomja a betűknél. Ugyanakkor különösnek és furcsának találtam Nagy B. ötletét, hogy betűala-

kító programmal vékonyítsuk el a divizeket, mert akkor a pontszerű formájukkal szebbnek fognak látszani a sor végén. Mintha az elválasztó jelek léte egyfajta „optikai tragédia lenne”. Ugyan már, dehogyl!

Azt gondolom, hogy e cikk végén érdemes még megvizsgálni, hogy a három nagy világprogram, nevezetesen a QuarkXpress 5 (1. ábra), InDesign CS (2. ábra), valamint a PageMaker 7 (3. ábra), hogyan választ el. A vizsgálathoz természetesen egyforma betűnagyságú, ugyanazon szöveget helyeztem azonos szélességű hasábkobba. Mind-egyik programban definiáltam, hogy kettőnél több elválasztás nem lehetséges, majd megpróbáltam a „Lipcsei szabályok szerint” beállítani

a szóközértékeket. A betűtörzsnégyzet harmadát próbáltam az optimálisnak beállítani, a minimálisan még megengedhető szóközöt a betűtörzsnégyzet negyedére, a maximális legszélesebb szóközöt a betűtörzsnégyzet fele (félkvirt) + még egy kvirt-harmados. (Ezek a régi elnevezések maradtak meg bennem most már mindörökkre.) A fenti paraméte-
reket igyekeztem százalékos arányokkal kifejezve beállítani, majd amikor ez nem adott kifogástalan eredményt, akkor finomítottam tovább a „kerning”-csúszkák kvázi egalizálási lehetőségét is kihaz-

nálva. Ez utóbbi varázslatok számomra különösen élvezetesek, hiszen „olomban” egykor elképzeltel-
tettek voltak.

Először néhány általános tapasztalat:

- ◆ A fent említett három program sorkizárási, illetve betűegalizálási beállító rendszere, paramé-
terezési formája nagyon hasonló. Az eredmény azonnal ellenőrizhető. (Az InDesign esetében például egy bosszantó programhibára is leltem beállítás közben, de erről majd később.) Ennek ellenére az arányok kívánt százalékos megjele-
nitése sosem azt az eredményt adja, amit logi-
kusan várnánk.
- ◆ Minden betűtípushoz külön el kell végezni a so-
rok optimalizálását. (Legalább egyórás munka.)

- ◆ Egyik program sem tudta azt nyújtani, amit
tökéletesnek szerettem volna nevezni, de mind-
egyik megközelítette az elfogadhatót.
- ◆ A legegyszerűbben a PageMaker-rel lehetett
mindent beállítani – szerintem.
- ◆ A legfinomabb részletességre a beállítások lehe-
tőségeiben az InDesign CS képes. (Ezért nem
értettem, hogy két, különböző nevű bekezdés-
stílusnál, ha az egyikben módosítok valamit,
akkor miért módosul ugyanúgy azonnal a má-
sik is! Mi ez, ha nem programhiba?)

A QuarkXpress 5 Beta viselkedett nálam a leg-
jobb eredménnyel – de csak egy hajszállal meg-
előzve a többi.

A tisztesség úgy diktálja, hogy ne hagyjam ki
a Corel Venturát sem, azonban sajnos e program
kezelési módszere, menüinek elrendezése már
nagy mértékben eltér a fentiekétől, ezért az újra-
tanulást igényel, melyet ígérem, hogy következő
cikkemben pótolni fogok.

Ne hagyjuk betűsorainkat e programok alap-
értelmezéseire! Gondoljunk arra, hogy mi az
olvashatóságot szolgáljuk most és mindörökkön...